

Обраћање Високог представника за имплементацију Мировног споразума у БиХ, Волфганга Петрича, Савјету безбједности Уједињених нација

Господине Предсједниче,

Уважени чланови Савјета безбједности,

Када сам почео да радим у Босни и Херцеговини у августу 1999. године, на челу Југославије и Хрватске су се још увијек налазили лидери који су почетком 90-тих изазвали ратове са катастрофалним посљедицама. Њихови људи су у то вријеме још увијек били на власти у БиХ. Због тога су избјеглице имале врло мало наде да ће се икада вратити на своја огњишта. Реформу су блокирали користољубиви политичари који нису ништа учинили да би превазишли интерне економске подјеле и стварни недостатак адекватног законодавног оквира. Иако су формиране институције на државном нивоу, оне нису имале довољно средстава, особља, нити су имале стварну моћ. Моји уважени претходници Карл Билт и Карлос Вестендорп су уз велике напоре настојали све то исправити, али им је снажна препрека била политичка клима унутар земље која није обећавала боље дане, те изостанак сарадње Загреба и Београда.

Суочен са таквом ситуацијом, поставио сам врло јасну стратегију. Од доласка у БиХ енергично заступам стварање тржишне економије коју ће покретати инвестиције, умјесто да буде зависна о помоћи, затим масовни повратак избјеглица (успостављање ситуације која је претходила етничком чишћењу), те консолидацију институција – правних, политичких, економских, социјалних, образовних и грађанских – које ће

потпомоћи одрживу демократију након што међународна заједница престане са пружањем обимне помоћи и након што се повуче из унутрашње политике земље.

Након 11. септембра потенцијално катастрофалне посљедице слабих и пропалих држава су се дубоко усјекле у нашу свијест. Искуство у БиХ је дефинитивно показало да се земље не могу опоравити од рата, нити дугих грађанских сукоба путем материјалне или војне помоћи. Њима су потребне институције које ће бити у функцији, и потребна им је “култура” правилног разматрања закона, њихова универзална примјена и поштивање. Данас, у односу на Афганистан, чак и скептици прихватају да изградња институција мора бити срж успјешне интервенције.

Консолидација владавине права подржава стратегију међународне заједнице у БиХ, с обзиром да је могуће промовисати изградњу институција, повратак избјеглица и економски развој једино у безбједној средини у којој влада закон и ред. У том погледу рад међународне полиције која у складу са Дејтонским/Паришким мировним споразумом пружа грађанима БиХ ефикасну и непристрасну полицијску заштиту од кључног је значаја за настојања у правцу мировне имплементације. Желио бих искористити ову прилику да похвалим специјалног представника Генералног секретара, Жака Пола Клајна, затим комесара полиције, Винсента Кордероја, и цјелокупно особље ИПТФ-а и УНМИБХ-а који с упорношћу раде на извршењу тог задатка.

18. фебруара је Савјет за општа питања при Европској унији најавио да је ЕУ спремна успоставити полицијску мисију (ЕУПМ) која ће 1. јануара 2003. године преузети надлежност ИПТФ-а. ЕУПМ ће уз подршку ЕУ програма за изградњу институција допринијети мировној имплементацији и цјелокупној ЕУ политици у региону, односно процесу стабилизације и удруживања. То је јединствена шанса за ЕУ да развије свој политички ангажман са БиХ и подржи структуралну реформу која је значајна за процес европеизације земље. Дозволите ми да изразим захвалност

високом представнику ЕУ за заједничку страну и сигурносну политику, Хавиеру Солани, на одлучном и конструктивном приступу којег је усвојила ЕУ кроз успостављање мисије ЕУПМ. 28. фебруара је Управни одбор Савјета за имплементацију мира поздравио и прихватио иницијативу ЕУ. Генералног секретара сам благовремено обавијестио.

Господине Предсједниче,

Рад полиције у БиХ неће бити у потпуности адекватан све док постоји вјеровање да су одређене особе ван домета закона. У том погледу рад Међународног суда за ратне злочине и сарадња коју су бх. органи на државном нивоу и у оба ентитета пружили том Суду значајна је за цјелокупан опоравак земље. Само прије неколико дана су снаге СФОР-а покренуле операцију хапшења Радована Караџића у источној Босни. Дозволите ми да искористим ову прилику да захвалим КОМСФОР- овом Генералу Џону Силвестеру и његовим војницима на овим храбрим потхватима који су били неопходни услијед изостанка вјеродостојних настојања органа у РС-у да ухапсе и пребаце у Хаг оптужене ратне злочинце који се крију на њиховој територији. Ентитет Републике Српске не смије имати никакве сумње да све док не буде почео испуњавати своје обавезе, неће имати пуну подршку међународне заједнице. Чврсто сам увјерен да људи неће моћи окренути лист, нити се окренути будућности све док Радован Караџић, Ратко Младић и други оптуженици не буду у Хагу. Српска демократска странка (СДС), коју је основао Караџић, најавила је искључење својих чланова оптужених за ратне злочине. Ипак СДС ће морати показати практичну и јавну подршку Међународном суду прије него што се таквој изјави приступи с било којом дозом повјерења.

Уз одобрење Међународног суда за ратне злочине у складу са Римским споразумом из 1996. године, општепознатим као “Правила пута”, случајеви ратних злочина се могу процесуирати пред судовима у БиХ. Позната ми је осјетљивост и значај таквих суђења чији циљ није само извођење починилаца пред лице правде, него они имају и кључну улогу у цјелокупном процесу

интеграције. У свјетлу плана којег је прошле године предложио тужилац Суда у Хагу у вези са могућим пребацивањем случајева пред Међународни суд у БиХ, моја Канцеларија преговара са Међународним судом и Канцеларијом УН-а за правна питања у Њујорку у циљу успостављања сарадње на консултативном пројекту који ће идентификовати средства која су неопходна да би се пред домаћим судовима процесуирао већи број ратних злочина. Консултације ће ускоро почети. Финансирају га владе Уједињеног краљевства и Шведске и на основу њега ће се успоставити директна сарадња са другим УН агенцијама, међународним организацијама и бх. органима власти.

Иако су међународна настојања у широкој области владавине права довела до резултата, прогрес по одређеним питањима није испунио очекивања зато што још увијек није извршена темељна реформа судства. Програм за процјену судског система (ЈСАП) којег је УНМИБХ формирао прије двије године затворен је у новембру 2000. године. Након затварања ЈСАП програма, моја Канцеларија је била задужена да успостави Независну правосудну комисију. 14. марта прошле године сам донио Одлуку којом сам званично прогласио формирање Независне правосудне комисије (ИЈЦ) и утврдио њен мандат.

Међутим, оно о чему ми је ИЈЦ поднио извјештај била је поприлично алармантна слика: судије и тужиоци од којих су многи дошли на функцију у току или одмах након рата на основу етничке припадности или политичког увјерења, а не на основу професионалних заслуга, често су неподобни за функције које обављају. Финансирање је неадекватно, а судови се често суочавају са неоправданим спољним утицајем.

На захтјев Савјета за имплементацију мира, прошле седмице сам политичким директорима Управног одбора предочио најновији програм мјера судске реформе за 2002/2003. Програм представља комбинацију реструктурирања бх. судског система и деполитизовану процедуру именовања, уз увођење Високог судског

савјета. Програм такође обухвата и реформу кључних закона, укључујући и законе о парничном и кривичном поступку.

Такав пакет циљних мјера великим дијелом представља одговор на апеле домаћих органа да се предузму чвршће мјере у рјешавању питања корупције и проблема у судском систему кроз свеобухватну ревизију. Савјет Европе је позвано да ради на детаљима стратегије како би се утврдио систем за БиХ који ће бити усклађен са модерним европским стандардима.

И заиста, “европеизација” БиХ – искристалисана кроз предстојећи пријем те земље у Савјет Европе и кораке које према документу Европске уније “Роад Мап” БиХ мора предузети како би се приближила чланству у Европској унији – представља темељни контекст за промовисање владавине права и поспјешивање програма међународне заједнице за обнову БиХ. Ми смо промовирали функционалну интеграцију БиХ кроз стварање независних регулаторних институција на државном нивоу, као што је Регулаторна агенција за комуникације, те државна Регулаторна комисија за електричну енергију која ће се ускоро формирати.

На другом плану, а у контексту изградње државе који се буквално манифестује на живот готово свих грађана БиХ, постигли смо значајан и видан напредак у погледу увођења модерног јавног ртв система који покрива цијелу земљу. Радило се о комплексном и неизбежно контроверзном пројекту који још увијек наилази на отпор увријезених политичких интереса с обзиром да задире у сферу јавног живота која се дотиче сваког појединачно. Ипак, међународна заједница и домаће ртв куће – како само њихово руководство, тако и надзорни одбори – форсирали су реформе с циљем смањења политичког утицаја на медије и обезбјеђење непристрасног информисања грађана, те усавршавање програма.

Господине Предсједниче,

БиХ је досегла кључну тачку на путу ка сталном опоравку. Водеће политичке странке разговарају о начину имплементације Одлуке Уставног суда о конститутивности народа на цијелом простору БиХ. То је тест који треба показати да ли ће се БиХ развити у државу предану људским правима и владавини закона, заштити човјека, као и заштити три бх. конститутивна народа и групе тзв. Осталих. Имплементација ове Одлуке ставља велики терет на још увијек крхак политички систем у БиХ. Ипак је ово тренутак када БиХ мора успоставити унутрашњи баланс на темељу конструктивне међузависности свих заједница. Још увијек влада распрострањено мишљење да су компромис и консензус нека врста мане. Настојимо промијенити овај дубоко увријежен став, став који не влада само у БиХ. Разговори који су у току представљају дио процеса кроз који се имплементација Дејтонског мировног споразума развија у нешто шире и дубље. Ова еволуција – која прелази границе Дејтона – представља поступан процес који је ипак по својој природи демократски. Њиме се још једном наглашава еволуционарни потенцијал Дејтона. Сама чињеница да је Уставни суд БиХ, тј. институција која је основана у складу са дејтонским Уставом, покренуо овај процес, указује на то да се дејтонски систем може реформисати. Чак и добронамјерне изјаве из иностранства ризикују угрожавање овог процеса којег видим као “одговорност” у настајању. Сматрам да се странкама морају пружити све могуће шансе за изналажењем “домаћих” рјешења до којих ће доћи бх. лидери у корист бх. грађана.

Међутим, вријеме је од битне важности. Уставни преговори морају што прије уродити плодом како би се у року могли донијети неопходни амандмани на ентитетске уставе и на бх. Изборни закон, те да би се избори одржали у октобру, како је и планирано. Октобарски избори ће бити први послератни избори које ће организовати домаћи органи. Њима ће се увести четворогодишњи изборни циклус који би требао додатно ојачати стабилност политичког система.

Како је владавина права почела да заживљава, драстично се повећао број избјеглица које се враћају на цијелом подручју БиХ. Прошле године је забиљежено преко 92,000 такозваних

мањинских повратака, што представља повећање за 36 посто у односу на 2000. годину, што је у то вријеме НВО са сједиштем у САД-у Хјуман Рајтс Њоч окарактерисао као “помак”. Уколико се задржи иста стопа – а вјерујем да је то могуће – масовни повратак ће бити завршен у року од двије године. У том контексту бих желио поменути кључну улогу УНХЦР-а у ономе зашта вјерујем да представља историјско достигнуће, које је само прије двије године изгледало готово сасвим немогуће.

Од краја 1997. године је преко 102,000 имовинских захтјева окончано повратом имовине – то јесте, 41% од свих захтјева у БиХ! Убрзо ћемо постићи и 50 процената, чиме ћемо испунити кључни услов садржан у документу ЕУ “Роад Мап”-а.

С поносом можемо констатовати да смо пребродили кризу, али још увијек није вријеме да смањимо интензитет настојања. Адекватно финансирање се мора одржати све док се не заврши процес повратка.

Динамика повратка избјеглица се не може зауставити с обзиром да се у БиХ развила нова врста свијести. Јавни званичници и политичари немају пред собом други избор него да испуне своје обавезе, с обзиром да сам смијенио оне који нису тако поступали. Што се тиче повратника, омогућено им је да траже оно на што имају право и пружена им је политичка подршка у виду боље полицијске заштите и материјалне помоћи. Људи су увидјели да ће практична политика, а не националистичка реторика, ријешити њихове економске и социјалне проблеме.

Поспјешујући бх. комплексну и амбициозну двоструку транзицију из рата у мир и из комунизма у демократију и на тржишну економију, формирали смо модеран банковни систем са оријентацијом на бизнис, који се темељи на стабилној валути. Такође смо почели успостављати и правну климу која ће привући стране инвеститоре.

С обзиром да се средства усмјеравају на стварање богатства од којег ће корист имати највећи дио популације, међународна заједница је под вођством ОСЦЕ-а и СФОР-а извршила притисак на ентитетске владе да престану са бескорисном и неодрживом војном потрошњом. У новембру су оружане снаге предочиле планове драстичног смањења војних снага. Тренутно се ради на смањењу трошкова одбране БиХ на могућих 2 посто ГДП-а, што иначе представља просјек у западној Европи.

На пољу безбједности, процес увођења модерног система издавања личних докумената у БиХ – који ће одмах постати дјелотворно средство у борби против тероризма, те учинити могућност ослобађања бх. грађана од визног режима реалнијом – домаћи органи су предузели с озбиљним намјерама, након што су процес годинама одгађали. Крајем 2001. године је бх. Парламентарна скупштина донијела пет закона који су потребни за реализацију такозваног система заштите личних података грађана. Након 11. септембра бх. органи власти су дјеловали брзо како би осигурали да ниједна терористичка организација не искористи БиХ као безбједну базу или зону концентрације.

Суочен са горким и још увијек подвојеним ратним наслијеђем – спорови око реконструкције споменика које су уништиле националистичке снаге – 8. фебруара сам донио низ одлука којима сам пренио надлежност за издавање грађевинских дозвола са општинских органа на ентитетска министарства за урбанизам. Министарства су добила јасне критерије за одобравање, односно одбијање захтјева за грађевинску дозволу, као и рокове. Сада имамо институционални оквир за имплементацију Анекса 8 Дејтонског споразума, који регулише питање рестаурације националних споменика, као и модел за рјешавање спорова који би могао бити примијењен и на неке друге области.

Масакр у Сребреници је иза себе оставио ратно наслијеђе са највећом горчином. Поздрављам програм УН-а за обнову Сребренице који има за циљ рјешавање ванредних социјалних и

економских проблема. Њиме ће се подржати настојања међународне заједнице у контексту Акционог плана за Сребреницу, којим ће се омогућити повратак у ту средину. Ови повраци су прави споменик онима који су убијени у апсурдном и бруталном покушају да створе етнички чисто подручје.

У току 2000. и 2001. године донио сам одлуке којим сам додијелио земљиште за мезарје и спомен обиљежје у Поточарима у Сребреници. Камен-обиљежје је званично постављено на том мјесту на шесту годишњицу масакра, дана 11. јула 2001. године. Тренутно се разматра приједлог удружења породица жртава да се оближњи локалитет на којем се налази фабрика акумулатора користи као мјесто за спомен обиљежје. У току је преглед земљишта, којег финансира Влада САД-а. Међутим, и даље апелујем на та удружења да одмах крену са планирањем сахране ексхумираних остатака.

Господине Предсједниче,

На почетку свог мандата сам увео концепт “одговорности” како бих ријешيو синдром зависности БиХ и подстакао бх. органе власти на свим нивоима да изврше своје обавезе. Данас се међународни званичници који раде на мировној имплементацији суочавају са поносом бх. лидера, активиста грађанског друштва и грађана у здравој мјери, што сматрам да је доказ да посједују искрену спремност за “прихватањем проблема” и преузимањем одговорности за судбину своје земље.

Са Алијансом за промјене, коалицијом реформистичких странака која је почетком 2001. године смијенила с власти националистичку структуру, земљу коначно предводе политичари који подржавају и бране државност БиХ. Уз асистенцију међународне заједнице, у духу изградње партнерства, она је донијела Изборни закон и припремила БиХ за чланство у Савјет Европе.

Све ово се догодило под околностима пада националистичких странака. У новембру је ХДЗ БиХ, странка коју и даље у великом броју подржавају бх. Хрвати, одустала од покушаја нарушавања уставног поретка БиХ. У априлу прошле године сам ставио Херцеговачку банку која је кориштена као ХДЗ-ов проводник за илегална средства, под привремену управу, чиме сам тој странци одузео највећи дио њеног капацитета за финансирање паралелних институција и вануставних активности. Ово је паралелно са обуставом помоћи из Загреба гдје реформистичке снаге имају изузетно позитивну улогу, увјерило ХДЗ БиХ да његова авантура “самоуправе” никуд не води.

Господине Предсједниче,

Како су се околности мировне имплементације знатно измијениле, међународна заједница је на најадекватнији начин свој ангажман прилагодила новим изазовима. У прољеће 2001. године су ме министри иностраних послова земаља Европске уније и Контакт групе замолили да пратим реорганизацију међународних структура за цивилну имплементацију у БиХ.

Улажу се велика настојања у директној сарадњи са УНМИБХ-ом, ММФ-ом/Свјетском банком, ОСЦЕ-ом, СФОР-ом и Европском комисијом, у правцу утврђивања свеобухватног пакета који ће знатно побољшати координацију и ефикасност. Општи консензус о четири стратешке области у вези с којима је утврђен пакет представља доказ да су приоритети које сам предложио у септембру 1999. године а које сте ви подржали још увијек представљају приоритет.

Дозволите ми да вам представим кључне елементе коначном плана реорганизације:

Управни одбор Савјет за имплементацију мира, Одбор директора, свакако остаје тијело којем подносим извјештаје. У БиХ ће

постојати тијело типа кабинета састављено од шефова међународних организација, којим ће предсједавати Високи представник. То тијело ће бити одговорно за развој свеобухватне политике уз подршку међуагенцијске ситуационе групе.

Постојаће четири радне групе које ће покривати кључне стратешке области економске реформе, повратак избјеглица, изградњу институција и владавину права.

На крају, присуство на терену ће бити реструктурирано, на темељу нових, заједничких зона одговорности и колокација свих кључних агенција.

Дошли смо до финалне фазе мировне имплементације која захтијева додатни рад са мање капацитета и све мора бити припремљено за пренос на бх. органе власти. Овакав модел реорганизовања ће довести до смањеног, у мањој мјери бирократског присуства међународне заједнице уз смањење цјелокупних трошкова. Такав модел одмах ступа на снагу.

На крају, господине Предсједниче, дозволите ми да Вас и уважене чланове овог тијела обавијестим о својој намјери да са ове функције одем крајем маја. Ово је моје последње обраћање пред вама, али ћу на крају мандата Генералном секретару послати коначни извјештај.

Увјерен сам да БиХ може бити и да ће заиста бити одржива земља уколико одлучно и консистентно наставимо са имплементацијом цјелокупног плана. Важно је да у овој најбитнијој фази не изгубимо фокус. Још увијек нису у потпуности поражене снаге чије је чврсто опредјељење деструкција.

Ипак се коначно назиру контуре стабилне и самоодрживе БиХ, на темељу Дејтонског/Паришког споразума и која чврсто стоји на

путу ка Европи. БиХ је нормализовала своје односе са сусједима и сада говори као равноправан и уважен члан заједнице суверених држава Југоисточне Европе. Поносан сам што сам у томе одиграо улогу.

По одласку из БиХ у мају, убијеђен сам да ће мој уважени пријатељ који ће тада преузети ову функцију, Педи Ешдаун, уз вашу константну подршку, надоградити чврст темељ којег смо поставили. Он ће имати шансу да Босну и Херцеговину врати онима којима та земља и припада – њеним грађанима.